

"Hier schouw ik over zand en zee":

het vorstelijk memoriaal van Leopold II in Oostende

Koning Leopold II:

*"Al wat ik vraag, is dat men mij recht
laat wedervaren, 20 jaar na mijn dood"*

L. de Lichtervelde: Léopold II, p. 324

1. Wijlen Z.M. de Koning.

Op het ogenblik van de overname van de tot dan onafhankelijke Congostaat (met Leopold II als soeverein) door België als haar kolonie, d.i. op 18 oktober 1908, was koning Leopold II 73 jaar en nog opmerkelijk fris van geest en lichaam. Hij was een flinke oude man. Zijn snor en volle, sneeuw witte baard die weelderig tot op zijn borst kwam, verleende aan zijn persoon een majesteit zonder weerga. Steeds vroeg uit de veren ('s zomers om 05.00 uur, 's winters om 06.00 uur), kleepte hij zich doorgaans met het uniform van een luitenant-generaal, tot het kledingstuk versleten was (1). Een gebaar dat hem eigen was – wanneer hij sprak, op zijn langzame manier – was de op en neer wrijvende beweging van zijn rechterhand langsheen zijn uniform (2).

Leopold II had een stevige gezondheid, maar ook een hinder die hij maar niet kwijt kon. Van in zijn jeugd mank, teisterde arteriosclerose zijn rechterbeen dermate dat het een kwelling geworden was. Tegen zijn adjudant wiens arm hij nodig had, klaagde de Koning: "Het is zeer onaangenaam, Mijnheer. Ik lijd aan de hiel en wanneer ik stap, ondervind ik dezelfde pijn alsof ik een naald zou zitten hebben in mijn schoen" (3).

Daarom – en ook om in vorm te blijven teneinde te blijven voldoen aan een druk, niet aflatend werkritme én omdat hij graag reisde (tot ongenoegen van de Belgen) – volgde Leopold II jaren aaneen vele medische kuren in Oostenrijk, Duitsland en Frankrijk. Zonder blijvend soelaas.

Eind 1909 kwam, onverwacht voor eenieder én voor hemzelf, zijn levenseinde. Terug uit Parijs in Brussel op 1 december 1909 verslechterde zijn toestand zienderogen. Om te verhelpen aan een obstructie in de ingewanden, moest de bejaarde vorst een zware buikoperatie ondergaan, met amper tien procent kans op overleven. Ze werd uitgevoerd op 14 december 's ochtends. Nog leefde hij twee dagen maar, geveld door een embolie, 's ochtends om 02.37 uur op 17 december 1909, overleed Koning Leopold II in Brussel, 74 jaar oud, precies 44 jaar na zijn troonsbestijging in 1865. De begrafenis verliep in pracht en praal, maar woelig vanwege de stroom van pamfletten over het privé-leven van onze tweede vorst die in extremis nog gehuwd was, alleen voor de Kerk, met barones de Vaughan.

Niets daarvan te merken in Oostende, dat, integendeel, oprecht rouwde om haar "Koning Beschermers", de eretitel van Leopold II in de Koningin der Badsteden (4)! Lees de proclamatie aan de bevolking: "Inwoners van Oostende, de Koning is overleden! Gedenkt, op deze dag van rouw, de bijzondere genegenheid welke Leopold II onze stad toedroeg (...)" (5) De bevestiging ten teken van rouw vertoonde een spontaneïteit en een algemeenheid die absoluut bewonderenswaardig was. Overal in Oostende hingen de vlaggen halfstok. Aan de stadsgebouwen en bij de burgemeester, Alfons Pieters, waren ze overvloedig met rouwfloers omhangen. In de haven hadden alle sloepen en alle schepen in de dokken hun vlag halfstok gestreken (...) Alle gesprekken in de stad handelden over het verscheiden van de vorst. Geen enkele valse noot manifesteerde zich in de verslagenheid (6). "De Koning was misschien de oudste vaste klant van onze badstad. In ieder geval, gedurende vele jaren was hij één van de trouwste bezoekers. Hij hield veel van Oostende en Oostende is Leopold II voor een zeer groot deel van haar buitengewone voorspoed schatplichtig (...)" (7).

2. De Koning op vakantie in Oostende

Gedurende vele jaren verbleef Leopold II gedurende het grootste deel van het seizoen in het Koninklijk Chalet op de Zeedijk. Zijn privé-appartement – nabij zijn later monument – bevond zich op de tweede verdieping, met een studeerkamer, een badkamer, een biljartzaal die verlicht werd door de achthoekige toren alsook een slaapkamer (1) met Leopolds bed: een eenvoudige zgn. "lit anglais" (in ijzer met wit verlaksel) met een platte en zeer harde matras (2).

Op advies evenwel van zijn geneesheren, die de Koning al ruime tijd een verblijf aan zee ontraadden omwille van zijn arteriosclerose en niet-ophoudende pijn in het rechterbeen, heeft Leopold II de laatste twee jaren van zijn leven moeten afzien van een langdurig oponthoud in zijn Chalet in Oostende. In 1908 heeft Leopold II Oostende nog sporadisch opgezocht, namelijk op 19 tot 23 februari, 26 april, begin mei en van 23 juli tot 10 augustus 1908. Niemand had er een vermoeden van, ook koning Leopold II niet, dat het de laatste keer was geweest! Daarna nooit meer, ook niet in 1909... De Oostendse krant "Le Carillon" (20 juli 1909) meldde wel dat elke dag Oostends zeewater werd doorgestuurd naar Laken ten behoeve van de Koning, die een massage "à l'eau marine" verlangde. Dezelfde krant wist te vertellen op 16 november 1909, dat Leopold II verbod opgelegd was om nog te verblijven aan zee en dat hij niet meer in Oostende zal vertoeven. Eind december 1909 behoorde Koning Leopold II niet meer tot de levenden!

Wanneer Koning Leopold II per trein naar Oostende kwam, ging hij dikwijls te voet van het station naar het Chalet, langs de Kaai en Dijk of via de Kapellestraat. Aan zee leidde onze vorst een eenvoudig bestaan, tot grote verwondering van vele badgasten en toeristen in Oostende die er Leopold II ongedwongen zagen wandelen op de Dijk en op het strand. De toeristen, en vooral de Duitsers, konden er niet over zwijgen hoe de Koning zich aan het publiek vertoonde: zonder zwierige tooi, zonder opzichtige kledij, zonder ordelinten noch ordetekens... De Russen stonden niet minder versteld van de Koning op goed geluk te zien rondkuieren: zonder wapens, zonder beschermende garde, zonder verdediging...

Dit was schijn. Want de Koning, "(...) terwijl hij wandelt, word steeds gevolgd, weliswaar op een eerbiedige afstand, door twee onderofficieren van de Rijkswacht alsook door een Oostendse politieagent – alle drie in burger – om te waken over de veiligheid van de Koning. Op een zeer discrete manier, want de Koning zou te "omhullende" bescherming niet dulden (...)" (4). Wonderlijk en riskant, in een tijd van anarchisme en niet-denkbeeldige koningsmoorden. Leopold II, bij velen impopulair, is slechts eenmaal verwickeld geworden in een aanslag, zonder erg, en wel in Brussel op 15 november 1902, kort na het overlijden van koningin Maria-Hendrika (5).

Koning Leopold II hield zielsveel van wandelen op de dijk en zich voegen bij de menigte toeristen, gekleed in een redingote of in het zo comfortabel om dragen "costume des bobelins", het hoofd bedekt met een wijde strooien panamahoed en met een wandelstok in de hand. Zijn favoriete wandeling was naar het uiteinde van het staketsel, nu en dan koutend met oude vissers of zelf tegemoet gelopen door jonge snaken die hem begroetten met: "Dag, Menhèer de Keunienk". Zelf kon Leopold II genieten van een zeebad ter hoogte van de Oude Vuurtorenwijk alwaar hij, vele jaren lang, de beschikking had over een eigen badhuisje (het zgn. Keuningskotje") (6). Leopold II deed zelf ijverig aan sport. Bij zijn overlijden werd in een uitvoerig artikel, "Léopold II Sportsman", dit aspect van de persoonlijkheid van de overleden vorst belicht (7). Regelmatig trok de Koning aan boord van zijn groot privé-stoomjacht "Alberta" op excursie in zee, soms voor ruime tijd, naargelang het jaargetijde, naar het noorden of naar het zuiden (8).

Wat een contrast met zijn opvolgers, koning Albert en koningin Elisabeth, die in brede kring veel geliefder waren bij de Belgen. De krant "Le Bien Public" uit Gent: (...) Het enige dat onze koninklijke bezoekers hier verveelt (in Oostende) is die kwellende nieuwsgierigheid van het volk (...) Zo komt het, dat de Koninklijke Familie in Oostende niet meer de rust vindt die ze boven alles wenst (...) (9).

Al stond Leopold II niet in de volksgunst van de Belgen, toch waren alle getuigenissen qua populariteit in Oostende eensluidend. In Oostende, zijn oogappel, was de populariteit van Koning Leopold II groot: de hele bevolking was hem dankbaar om wat hij had gedaan voor de

stad." De Oostendenaars zullen zijn heengaan dan ook oprecht betreuren, want zij hebben in hem hun grote beschermer, hun ware weldoener verloren" (10).

3. Gedenk mij...

Koning Leopold I kreeg, pas in augustus 1901, een ruitersstandbeeld in Oostende (1). Wij hebben in de voorafgaande episoden kennis gemaakt met de "levende" Leopold II en ook met zijn tijdgenoten die hem van nabij meegemaakt hadden. Allen waren het erover eens: een dergelijke imposante persoonlijkheid verdient te worden herdacht door een hem waardig, majestueus gedenkteken. De vraag was enkel: waar, wanneer, onder welke vorm?

Vanzelfsprekend dachten andere steden er ook aan om de nagedachtenis van Leopold II "beeldend" te bestendigen en ook bij hen verliep er tussen voornemen en realisatie heel wat tijd. In Brussel staat niet enkel een eerbied afdwingend ruitersstandbeeld van onze tweede vorst op de Kroonplaats (2), achter het Koninklijk Paleis, maar tevens Leopolds standbeeld in de zgn. "Koningstuin", een klein park tussen het Louisakwartier en de vijvers van Elsene. Ook de stad Namen die de verfraaiing van de Citadelle aan Koning Leopold II te danken heeft, bezit een standbeeld te voet van deze Vorst, daterend uit 1928. Twee bustes van Leopold II prijken in het Koninklijk Museum van Centraal-Afrika in Tervuren (3). Hij "leeft voort" onder de vorm van twee monumenten in Cap Ferrat aan de Azurenkust en hij zou blij zijn dit te vernemen. In Leopoldstad (Republiek Congo), eveneens in 1928, onthulde Koning Albert I die op bezoek was in onze kolonie, een standbeeld ter nagedachtenis van onze tweede vorst, waarbij hij een vrijblijvende opmerking maakte over de "indrukwekkende persoonlijkheid" die zijn oom geweest was (5).

Oostende, die zo fier was op de betiteling "la capitale d'été du Royaume", de kuststad waar Koning Leopold II zo graag pleisterde en flaneerde en waar hij veel bijgedragen heeft tot haar roem en bloei (6) – het kan niet genoeg benadrukt worden – dat Oostende was haar beschermer een "vorstelijk" gedenkteken schuldig! Toch was het bij ons ook talmen en treuzelen, zich niet kunnen decideren, kortom de realisatie kende geen vlot verloop.

Zo roerde de Oostendse krant "Le Carillon" als eerste het idee aan van een standbeeld (7): "Het meest passend ware een monument voor de zee (...); liefst geen ruitersstandbeeld (8) want dat is een anachronisme (...); liever de Koning uitgebeeld als "l'ouvrier de l'expansion Belge". Maar dan vergaloppeert de journalist zich met een voorstel om een beeld in steen of metaal van Leopold II te plaatsen boven op de oude, niet meer gebruikte vuurtoren (de zgn. "Vlaggestok"), in navolging van de kolom in Boulogne of van Nelson hoog boven Trafalgar Square in Londen uitziend!...

Pas in mei 1913 sprak de Gemeenteraad van Oostende zich uit over het principe om ter ere van Leopold II een "monument van nationale erkentelijkheid" op te richten, wat na bespreking met eenparigheid van stemmen geschiedde (9). Koning Albert I, in een onderhoud met burgemeester Auguste Liebaert (1856-1927) die de in 1912 overleden Alfons Pieters opgevolgd had, verklaarde zich zeer getroffen door dit betoon van sympathie vanwege de Oostendse bevolking (10).

Maar een jaar verder was er nog steeds niets gebeurd en toen deed het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog alles voor lange tijd uitstellen!

4. Na 1918...

Na de Wapenstilstand, 11 november 1918, kon het land zijn wonden likken. Wat een ravage!

Koning Alberts prestige (de "Koning Ridder") nam een ongekende hoogte en kreeg de allure van een mythe. Aan zijn oom, koning Leopold II, dachten weinigen. Qua eerbetoon was de eerste zorg de op te richten memorialen ter gedachtenis van de gevallen helden en slachtoffers allerhande van de voorbije Wereldbrand.

In Oostende werd een monument ter ere van de Gesneuvelden van het 3de en 23ste Linierement in 1921 onthuld, terwijl het jaar daarop, in 1922, een "Monument van de Oorlogsslachtoffers" opgericht werd op het Sint Petrus- en Paulusplein langs de Visserskaai (1). Vanaf 1923 voorzag een privé-initiatief in het optrekken en uitbaten van het "Panorama van den Yzer" (2). Het gedenkteken voor Paul Janson, een liberale toppoliticus die voor de Oorlog veel verbleven had in Oostende, is er nooit gekomen, maar het welbekende borstbeeld ter gedachtenis van August Beernaert, gewezen Eerste Minister en Nobelprijswinnaar is wél gerealiseerd in 1927 op het Marie-Joséplein. Ongewild, ongeweten, onvoorzien had deze gewezen medewerker van Leopold II post mortem zijn Koning de loef afgestoken.

Nog in ditzelfde jaar 1927 kwam er schot in het voornemen om Leopold II het gepaste eerbewijs te brengen. Burgemeester Dr. Edouard Moreaux: "(...) Een schande is het, dat de oprichting van dit standbeeld alhier zolang is uitgebleven! (...)" (3). In het verslag aan de Gemeenteraad aanzag de "Commissie van Openbare Werken" voorlopig als best geschikte plaats het park aan de Koninklijke Gaanderijen, in plaats van de twee andere: namelijk het Leopoldpark (tegenover de Leopoldlaan) en de Koninginnelaan naar de Zeedijk op (4). Terwijl de "Commissie van Geldwezen" het voorstel van het Schepencollege bijtrad om de kosten van oprichting ten laste van het Stadsbestuur te leggen: 500.000 frank in totaal, in te schrijven in de begroting van de Stad met jaarlijkse kredieten van 100.000 frank, hetzij 2 frank per inwoner. Enkel de socialistische fractie sputterde tegen en verklaarde zich gekant, uit principe, tegen het oprichten van een monument Leopold II; ze bleef deze houding ook later consequent trouw (5).

Weer ging er tijd overheen. Even werd nog gearzeld om de maquette van het zgn. "Ontwerp (wijlen dhr.) Dekesel" te gebruiken (6). Maar, "inziende de bezwaren", liet men vlug dit voornemen varen.

5. Vooruit nu!

Midden maart 1929 (eindelijk!) werd de zaak kordaat aangepakt.

- Men organiseert via de kranten een openbare oproep tot alle kunstenaars van België
- Indiening van de maquettes voor een ruitersstandbeeld, in te dienen vóór 30 april 1929; het Stadsbestuur beslist "binnen de maand"
- Verplichting tot opgave van de vermoedelijke prijs en de aard van de materialen. Maximumprijs: 800.000 frank
- Oprichting gedenkteken vóór de maand juni 1930
- "Voorbehouden plaats is het ontworpen rondpunt gelegen tussen de Koninginnelaan, de Koerslaan en de Krommestraat, dat 60 meter diameter zal bedragen; het voetstuk van het gedenkteken zal dus gemiddeld 25 vierkante meter mogen hebben (...)" (1)

Midden juni 1929 viel de beslissing. Blijkens de uitslag wordt de voorkeur gegeven aan het ontwerp van beeldhouwer Alfred Courtens (1889-1967), in die tijd een gereputeerd kunstenaar (2). Het monument zal opgericht worden op de Zeedijk, tussen het Koninklijk Chalet en de Koninklijke Gaanderijen.

Uit de bespreking in de Gemeenteraadszitting van midden juni 1929 lichten wij de volgende elementen:

- Dr. Moreaux, Burgemeester: "(...) Iedereen verkoos de plaats op de Zeedijk (...) Er werd opgeworpen, dat een bronzen monument niet goed uitkomt op een met bomen bewassen

achtergrond, (d.i. op het einde der Leopoldlaan, in het park). De achtergrond zou dus moeten worden naakt (sic) gelegd, hetgeen door iedereen wordt afgekeurd (...)"

- "Ondanks bezwaren tegen de Zeedijk (afgelegd wanneer geen zomerseizoen, mogelijke verzanding en beschadiging), kon het slechter", verdedigt de Burgemeester.

Uiteindelijk wordt het project goedgekeurd (3).

Niettemin kwam er groeiende tegenkating bij de bevolking tegen de gekozen en aangenomen plaats, met als gevolg een hevige perspolemie. Dusdanig, dat Schepen Verhaeghe zich liet pramen en de vraag stelde aan de Gemeenteraadsleden: "(...) Alvorens zijn onderhandelingen voort te zetten, heeft het College het nodig geacht U te vragen, indien U zich bij de genomen beslissing houdt (...)" Zowel J. Peurquaert (socialist) als Karel Goethebeur (katholiek) waarschuwden tegen terugkrabbelen: dit zou het prestige en het gezag van de Gemeenteraad ernstig schaden! Wijselijk bleef men bij de getroffen beslissing (4). Veel later is gebleken dat men juist geoordeeld en gekozen had.

6. Het monument krijgt gestalte

Nog was men niet uit de moeilijkheden. Midden februari 1930 wist de pers te melden, dat "(...) volgens de jongste berichten (voornoemd) standbeeld niet zou kunnen ingehuldigd worden in 1930 (...). Niet voor honderd jaar Belgische onafhankelijkheid, maar pas in 1931, het eeuwfeest van ons Vorstenhuis" (1).

Maanden later schrijft een ooggetuige: "(...) Het monument zal ongeveer 12-15 meter hoog en 10 meter breed oprijzen. Het stelt de Koning te paard voor, in generaalsuniform, met kepie, de rechterhand aan de teugel, de linkerarm op de knie geplooid, zoals de Koning vaak deed (2). Rechts en links brengen inlanders, zeelieden en kinderen hulde (...), terwijl als centrale figuur, een vrouw een fakkel naar hem opheft (...)" (3).

Nu in de diepe plooiën der vergetelheid geraakt, maar toen, in 1930, heel actueel en een teer punt, was het feit dat Alfred Courtens, tot ieders tevredenheid, dezelfde beeldhouwer was die instond voor het geschenk van de stad Oostende aan "haar prinsesje" die men van jongsaf had zien opgroeien in en rond het Chalet. Een attentie van onze bevolking n.a.v. het huwelijk van prinses Marie-José (1906-2001) met de Italiaanse kroonprins Umberto. "(...) Het voetstuk in Belgisch marmer, dat een wonder is, weegt 450 kilo en het bronzen beeld dat een boot voorstelt met twee vissers die een zeil optrekken, weegt er 350 (...) Een heerlijke herinnering aan Oostende (...), haar geboortestad" (4).

Midden november 1930 goed nieuws: "het gedeelte dat de erkentelijkheid van Oostende voorstelt, is voltooid. Het werd verdeeld in 36 stukken om aan de bronzengieterij te zenden". Het vissershoofd is dat van een lid van de lokale folkloremaatschappij "De Vismijnvrienden" die ter gelegenheid van de Eeuwfeesten in Brussel waren. Het tweede gedeelte, de erkentelijkheid van Congo, is ook voltooid maar nog niet met plaaster belegd; het hoofd van de officier is deze van Aristide Doorne (1863-1905). Het ruiterbeeld van Leopold II (zelf) wordt nu op natuurlijke grootte vervaardigd en wordt binnenkort in brons gegoten. Met (sic) 1 juni (1931) zal de groep gereed zijn" (5).

7. De "Officiële Feestcommissie"

Een week tevoren, begin november 1930, werd op het Stadhuis overgegaan tot het samenstellen van een "Officiële Feestcommissie" onder voorzitterschap van Schepen Emile Vroome (1). Na de periode van Carnaval werd besloten om, t.g.v. de inhuldiging van het

memoriaal Leopold II, "feesten in te richten, waarvan (sic) men in heel het land spreken zal en die een datum zullen zijn in de geschiedenis van de Stad" (2).

Nog verheugend nieuws (einde april 1931): het gedenkteken (meer dan één miljoen frank!) (3) zal onthuld worden op zondag 19 juli, ... in tegenwoordigheid van de Koninklijke Familie.

Men streeft naar een indrukwekkende "vaderlandse plechtigheid, met een lichtstoet, Zeeparade, cantate, optocht van 2000 schoolkinderen, een vlaggenstoet met ongeveer 2000 oudstrijders, oorlogsverminkten en koloniale maatschappijen". De bedoeling is "het inrichten van een buitengewone ruchtbaarheid ten einde te Oostende zoveel mogelijk volk aan te lokken" (4).

Een affiche in twee formaten en te verspreiden over heel België alsook een speciale medaille met de beeltenis van Leopold II werd voorzien; ook de Handelaarsbond wil door het inrichten van een Verlichtingswedstrijd luister geven aan de komende feestelijkheden (5).

De te houden plechtigheid ligt vlakbij 21 juli, de Belgische Nationale Feestdag, en aan de Koning werd gevraagd om vooraf in Veurne en De Panne mee te vieren, in het kader van honderd jaar Belgische Dynastie (6).

Het magistrat richtte een oproep tot de Oostendse bevolking:

"Bevlagt uwe huizen op 19 juli!! Herdenkt onzen grooten Vorst" (7)

De Feestcommissie jubelde "(...) Van nu af reeds kan men voorzien, dat deze feestelijkheden prachtig zullen wezen (...) en men zou waarlijk zeggen dat gans het land zich wil voegen bij deze hulde" (8).

8. Het programma

DE LEOPOLD II-FEESTEN

Zaterdag 18 juli 1931

Te 22.30 uur: Grote lichtstoet, met medewerking van het Leger

Zondag 19 juli 1931

14.30 uur: Zeeparade

15.00 uur: Aankomst van de Koninklijke Familie en de prominenten

15.15 uur: Onthulling van het standbeeld

15.45 uur: Optocht van de schoolkinderen en van de Oudstrijders Broederbonden 1914-1918. Vaandelstoet en schouwing der vaandels door Z.M. de Koning

17.00 uur: Voordracht over Leopold II in het Kursaal, door H. Hennebicq

21.00 uur: In het Kursaal: Groot Vaderlandslievend Concert, m.m.v. F. Anseau.

Uitvoering Cantate van J. Toussaint de Sutter (250 uitvoerders)

Maandag 20 juli 1931

10.30 uur: op het Stadhuis: trekking van de premiën (2).

9. Nationaal eerbetoon

Al vanaf de zaterdagochtend brachten de treinen en de autocars duizenden en duizenden bezoekers naar Oostende. Nog meer dan men verwacht had. Het weder was slecht: koude regenvlagen stortten neer en de wind verplichtte de toeristen op de hotelkamer te blijven. 's Avonds trok de lichtstoet uit, voorbij het Koninklijk Chalet tot aan het nieuwe standbeeld, en gelukkig had het opgehouden te regenen.

Zondagochtend 19 juli. Terwijl de Koninklijke Familie in Veurne en De Panne aldaar de plechtigheden bijwoonde, kwam in Oostende, om 10.35 uur, het vaandel van het jaar 1830 aan, een gebaar vol symboliek, en de kostbare vlag werd door de maatschappijen in optocht naar het Stadhuis geleid. Af en toe regende het lichtjes. Een echte mensenzee verdrong zich in de straten. Nergens was er plaats te vinden op de terrassen van de vele cafés. Geen enkel hotel of café op de Zeedijk bleef onbevlagd, alom een geestdriftige stemming. Koning Leopold II kreeg, ook na zijn dood, nog veel volk op de been! Elke oudstrijder droeg de nationale kleuren aan het knoopsgat. Een strenge ordedienst was op de been en dat was nodig, want wat een toeloop! Meer dan 1600 maatschappijen kwamen in de stad; naar schatting bewoog een menigte van 50.000 tot 60.000 personen zich die dag in Oostende.

Rond 14.30 uur hield het op met regenen! De prominenten hadden rendez-vous gegeven op het Stadhuis aan het Wapenplein en even vóór 15.00 uur kwamen zij aan op het Koninklijk Chalet waar zij door de Vorsten ontvangen werden.

15.00 uur. Het Te Velde weerklinkt. De Koning komt! Van de westertap van het Chalet daalden zij af: koning Albert I, koningin Elisabeth, prins Leopold benevens prinses Clémentine (de jongste dochter van Leopold II) en haar zoon prins Napoleon, de hofdignitarissen, diverse ministers, twee provinciegouverneurs, het stadsmagistraat, enz.

Op de tonen van de Brabançonne schouwde de Koning de troepen, temidden van een overvloed van vaandels en oudstrijders.

Als eerste nam burgemeester Dr. Moreaux in het Nederlands het woord, o.m. verklarend: "(...) dat het de plicht van de Stad Oostende was om een waardig gedenkteken op te richten aan haar doorluchtigsten weldoener (...). Na deze rede liet de Koning – temidden vreugdekreten en sirenen van de voor de gelegenheid aldaar verzamelde schepen, terwijl de Nationale Hymne gespeeld werd – het doek van voor het gedenkteken vallen.

Koning Albert I sprak, op zijn beurt enkel in het Nederlands en door al de aanwezigen rechtstaand aanhoord, een kort wederwoord: "Ik heb met genoegen, en tevens met aandoening, Mijnheer de Burgemeester, geluisterd (...) Met dees (sic) gedenkteken op te richten, hebben de Oostendenaars bevestigd, dat zij de onschatbare diensten niet vergeten, welke Leopold II bewezen heeft het land in 't algemeen, en aan hun stad, in het bijzonder (...) Ik wens de stedelijke regering (sic) geluk om het zeldzame bewijs dat zij ons levert van een dankbaarheid die zich in daden weet om te zetten. Dit standbeeld (...) kon nergens beter worden opgericht dan hier, waar Leopold II met voorliefde woonde en op dit strand, recht voor de zee (...)".

Na de uitvoering door het gemengd koor van de cantate (in Franse bewoordingen) "Ode aan de Koning-Ridder", getoonzet en gedirigeerd door J. Toussaint de Sutter, besloot de plechtigheid aldaar met een grote optocht van de Oostendse jongeren (2000 schoolkinderen) voor de Koninklijke tribune. Daarop zochten de Hoge Gasten de vlaggen op van de honderden en honderden verenigingen, samengekomen uit al de provinciën van het land, om aan hun Koning te tonen: "Wij zijn hier!". Vertrekkend vanaf het nieuwe memoriaal wandelde de Koninklijke Familie tot aan het staketsel door een bijna twee kilometer lange, dubbele haag van vaandels,

nu en dan halt houdend, onder niet aflatend gejuich op de Zeedijk, die zwart van het volk zag. De bewaarde foto's kunnen niet de sfeer weergeven van wat toen gaande was.

Het was over 17.00 uur als het défilé een einde nam. Per auto keerden de Royals terug naar het Chalet voor een kleine verfrissing. Om dan om 18.03 uur de stad Oostende-in-feest te verlaten richting Laken.

Oostende beleefde een enige, onvergetelijke dag! De Feestcommissie en alle medewerkers hadden goed werk geleverd (1).

10. Het monument zelf

Op de opgaande zuil in arduin staat vermeld, onder een kroon: "O(o)stende: aan zijn genialen beschermer=à son génial protecteur LEOPOLD II". Het gedenkteken omvat vier grote, apart staande delen, alle in brons.

Centraal stijgt de gedaante van de Koning bovenuit, gekleed in het uniform van luitenant-generaal, met kepie en laarzen. Uitgebeeld te paard als opperbevelhebber van het leger, met het hoofd iets links gedraaid en uitkijkend over dijk, strand en zee. Zijn figuur wekt een fiere, martiale indruk op, een vorst waardig die bij leven zeer gesteld was op eerbetoon en die "le sens de la grandeur" in zich had (1). Wat een tegenstelling met de uitbeelding door Graaf de Lalaing van koning Leopold I en zijn haast levend, nog briesend paard met de zwierige gebogen kop en de fijn geciseleerde staart!

Links en rechts onderaan staan twee beeldengroepen die met veel bezieling en respect opkijken naar koning Leopold II. Onderaan links zien wij een groep bijna naakte Congolezen bij wie een blanke, gehelmde kolonisator (Aristide Doorne) zich bevindt. Deze thematiek beeldt de dank uit van Congo aan de Koning die hen bevrijd had uit de Arabische slavernij. Wij merken drie vrouwen waaronder één met verbroken boeien, een officier met helm, vier kinderen en helemaal rechts een niet zo goed bespeurbare kop van een olifant, de winning van ivoor oproepend.

Rechts van de arduinen zuil zijn zes Oostendenaars gegroepeerd, die uitdrukking geven van de dank van de Oostendse bevolking en de vissers in het bijzonder. Want de Koning was zeer goed gekend in het Visserskwartier en vele oude vissers hielden eraan de gesprekken op te roepen die zij indertijd met Leopold II gevoerd hadden (2). Op dit bas-reliëf onderscheiden wij drie vrouwen van wie twee met een kind in de armen en één kind aan moeders rok; uiterst rechts staat een jong kind alleen. Links zien wij de linkerboeg van een visschuit met twee mannen: de ene heeft een zuidwester op, de andere houdt een stuk net langs boord en hij is gekend bij de grapjassen als de "sterkste man van Oostende" (3). Een nu niet meer te identificeren lid van de "Vismijnvrienden" heeft model gestaan voor één der twee vissersmannen.

Los op de voorgrond staat de wat uitgerokken gestalte van een jonge vrouw, gedrapeerd in een wuivend kleed en die in de gestrekte rechterarm een toorts in de richting van Leopold II steekt, heel en al in exaltatie. Zij is het symbool van "België die hulde brengt aan haar Koning". De beeldengroep heeft de vormgeving van een soort dubbel-L-monogram (twee van elkaar afgewende letters L) en dat was precies Leopold II's eigen "Koninklijk Logo", thans nog te zien op de zuilen van het hek aan de ingang van wat nu de "Koninklijke Villa" is.

"Het architecturaal gedeelte is het werk van Alfred Courtens (1889-1967) dat opvallend modern aan doet: het zit volledig in de art-décosfeer van toen", aldus N. Hostyn. "Tot op heden brengen de oud-kolonialen nog elk jaar in de zomer een bloemenhulde aan het monument. Ook het prieeltje is thans verdwenen" (5)

Aldus – het jaar is me niet bekend – werden links en rechts van wat de Oostendenaars “De Drie Gapers” noemen, twee plaketten in brons aangebracht. Links een gedachtenis met beeltenis van “Aristide Doorne 1863-1905: held der veldtochten tegen de Arabieren en de Batetelas = héros de la campagne arabe et de la campagne batétéla”. Rechts een lijst van “De eerste Oostendse pioniers in Congoland = Les premiers pioniers ostendais au Congo”.

Het monument Leopold II houdt de herinnering levend aan het florissante Oostende van een eeuw geleden.

11. Epiloog

De Leopold II-feesten waren, eens het défilé afgelopen, hun hoogtepunt voorbij. Om 17.00 uur belichtte de heer Hennebicq in het Kursaal, tijdens een druk bijgewoonde voordracht, leven, werk en betekenis van koning Leopold II. Eveneens in het Kursaal werd om 21.00 uur nogmaals de cantate van J. Toussaint de Sutter door 250 zangers en zangeressen uitgevoerd. Maar dat was het dan.

Qua prominenten waren de leden van de regering, met eerste-minister Renkin op kop, even na 17.00 uur, het einde van het défilé, in hun verblijf, “Hotel Osborne” op de Zeedijk, voor de thee samengekomen. Misschien uitgezonderd minister Bovesse die rond 18.00 uur opgemerkt werd in een hoekje van een café dichtbij de haven. Hij was voorzien van ruim 200 gram garnalen en met een ferme pint voor zich, zorg dragend om zijn “hoge hoed” discreet weg te stoppen onder tafel. De reporter vond: “De Minister van P.T.T. zag er als de gelukkigste man van de wereld uit!” (1)

Besluiten wij met enkele bedenkingen, geplukt uit het lokale weekblad “De Duinengalm”:

- De feestelijkheden werden zaterdagavond 18 juli ingezet door een militaire taptoe die de bijzonderste straten van de stad doortrok. Een feestige stemming heerste aldaar en ze werd nog aangewakkerd door de verlichting van alle straten en winkels. Kortom, het was een prachtige inzet voor de feesten van de zondag.
- Zonder overdrijven mag gezegd worden, dat zelden of nooit zulke mensenmassa Oostende aandeed.
- Het was een indrukwekkend schouwspel om op de Zeedijk deze meer dan 1700 vlaggen te zien wapperen.
- Waarom een Franstalige cantate na de Vlaamse toespraken van de Burgemeester en de Vorst?
- Om welke reden staat de naam van onze stad niet in het Vlaams gebeiteld?: “O(o)stende” ... Als er geen plaats is om de naam van onze stad in de twee talen weer te geven, dan in het vervolg alleen in het Vlaams, a.u.b.
- Hebt gij gehoord, Sire, dat koning Albert I zich enkel in het Vlaams uitdrukte bij de onthulling?
- Tot slot van het artikel in deze krant komt koning Leopold II zelf aan het woord (in een fictief interview): “(...) Waarom zit ik hier als een krijgsman te Paard? Waarom me niet uitgebeeld zoals Oostende me altijd heeft gezien: in een gewoon burgerpak, met mijn stok, wandelend langs het strand en kijkend over de zee?” (2)

Herinner u het motto van dit artikel: “*Al wat ik vraag, is dat men mij recht laat wedervaren, 20 jaar na mijn dood*”. Ja, Koning Leopold II had eerherstel verkregen in Oostende!

Emile Smissaert
Licentiaat historicus

NOTEN

1. Wijlen Z.M. de Koning:

- (1) L. de Lichtervelde: Léopold II (Bruxelles, 1926), p. 371-372
- (2) L. de Lichtervelde: o.c., p. 373
- (3) G. Stinglhamber en P. Dresse: Léopold II au travail, p. 299
- (4) Le Carillon (krant), 11-12 januari 1908, p. 4 (a)
- (5) Le Carillon, 18-19 december 1909, p. 1 (a)
- (6) L'Echo d'Ostende (krant), 18-19 december 1909, p. 3 (a)
- (7) Le Roi et Ostende, in: Le Carillon, 18-19 december 1909, p. 2 (c,d)

2. De Koning op vakantie te Oostende:

- (1) P. Weber: Guide de la Belgique Royale (Bruxelles, 1997) p. 180
- (2) Le Carillon, 13 januari 1910, p. 2 (c)
- (3) Vacances royales, in: Le Carillon, 21 december 1909, p. 1 (a,b)
- (4) Le Carillon, 22-23 februari 1908, p. 3 (d)
- (5) G.-H. Dumont: Léopold II (Paris, 1990), p. 437-438
- (6) R. Weise: Oost van de Geule, in: De Plate (tijdschrift), 2000, p.153
- (7) Le Carillon, 23 december 1909, p. 1
- (8) E. Smissaert: De "Alberta": het koninklijk jacht van Leopold II, in: Mededelingen van de Koninklijke Belgische Marine Academie (ter perse)
- (9) geciteerd in Le Carillon, 23-24 augustus 1913, p. 1 (e)
- (10) Le Roi et Ostende, in Le Carillon, 21 december 1909, p. 1 (b,c)

3. Gedenk mij...

- (1) E. Smissaert en D. Farasyn: Koning Leopold I: zijn monument en zijn plein, in: Open Monumentendag Oostende, 1996, p. 41-49
- (2) Met de inscriptie: "Patria memor" (het vaderland gedenkt)
- (3) P. Weber: o.c., resp. p. 48-49, 130-131, 200-202. Maar de Stad Antwerpen die nochtans ook één en ander te danken had aan Leopold II, liet geen monument ter nagedachtenis van deze Vorst optrekken!
- (4) B. Emerson: Léopold II (Paris, 1980), p. 275
- (5) T. Aronson: De Coburgs van België (Antwerpen, 1970), p. 231
- (6) N. Hostyn: Leopold II en Oostende: een historische stadswandeling: brochure (Antwerpen, 1984)
- (7) Le Carillon, 29 en 30 december 1909
- (8) L. de Lichtervelde: o.c. "In strijd met de gangbare mening, hield Leopold II wèl van paardrijden, ondanks zijn slecht been, - op voorwaarde natuurlijk dat het paard goed "gezadeld" is (p. 371-372)
- (9) Bulletin communal de la Ville d'Ostende, nr. 7, 20 mei 1913, p. 464-471 en nr. 8, 17 juni 1913, p. 564-565
- (10) Le Carillon, 29 mei 1913, p. 1 (e)

4. Na 1918

- (1) J.M. Theuninck en Cl. Vermaut: Oostende, stad in zicht (Oostende, 2001), resp. p. 110 en 47
- (2) Gemeentebblad van de Stad Oostende, 1923, p. 406 (ontwerp) en 1924, p. 24-26, 171
- (3) Gemeentebblad, 1 april 1927, p. 165-166
- (4) Gemeentebblad, 4 maart 1927, p. 122
- (5) Gemeentebblad, 1 april 1927, p. 165-166
- (6) Gemeentebblad, 25 januari 1929, p. 20

5. Vooruit nu!

- (1) Gemeentebblad, 15 maart 1929, p. 59-60
- (2) Onze kwartierstaat: Alfred Courtens, in Vlaamse Stam (tijdschrift), 1971, nr. 3, p. 233-236.
Met dank aan de heer Freddy Courtens van de VVF-Kuststreek
- (3) Gemeentebblad, 14 juni 1929, p. 118-120
- (4) Gemeentebblad, 20 augustus 1929, p. 185-188

6. Het monument krijgt gestalte

- (1) De Zeewacht (krant), 15 februari 1930, p. 2 (a)
- (2) Eens afgewerkt was de houding der armen juist andersom...
- (3) De Zeewacht, 15 maart 1930, p. 1 (g)
- (4) De Zeewacht, 5 en 12 juli 1930, p. 2
- (5) De Zeewacht, 15 november 1930, p. 2 (e)

7. De "Officiële Feestcommissie"

- (1) De Zeewacht, 8 november 1930, p. 2 (c)
- (2) De Zeewacht, 28 februari 1931, p. 3 (d)
- (3) Let op de stijging der kostprijs: 500.000, dan 800.000, nu al 1 miljoen frank
- (4) De Zeewacht, resp. 25 april; 2 en 9 mei 1931
- (5) De Zeewacht, resp. 16 en 23 mei, 6 en 13 juni, 11 juli 1931
- (6) De Zeewacht, 27 juni 1931
- (7) De Zeewacht, 11 juli 1931, p. 1
- (8) De Zeewacht, 18 juli 1931, p. 2

8. Het programma

- (1) De Zeewacht, 11 juli 1931, p. 1
- (2) Ter aanmoediging, opdat de Vaderlandse Verenigingen in groot aantal zouden komen opdagen

9. Nationaal eerbetoon

- (1) De Zeewacht, 25 juli 1931, p. 1

10. Het monument zelf

- (1) G.-H. Dumont: o.c., p. 208
- (2) Le Roi et Ostende, in: Le Carillon, 18-19 december 1909, p. 2 (c, d)
- (3) N. Hostyn: Het Leopold II-monument op de Zeedijk, in: De Plate, 1983, p. 218-219
- (4) Le Saison d'Ostende, 19 juli 1931, p. 2 (d)
- (5) N. Hostyn: Leopold II-monument..., in: De Plate, 1983, p. 218-219

11. Epiloog

- (1) La Saison d'Ostende, 23 juli 1931, p. 2
- (2) De Duinengalm, 24 juli 1931, p. 1